

ПОСТКОЛОНІАЛЬНА ОСНОВА ТРАНСМОДЕРНІЗМУ Й МЕТАМОДЕРНІЗМУ В ТЕОРЕТИЧНИХ ПОГЛЯДАХ О. ПАВЛОВА

Дроздовський Дмитро Ігорович,
кандидат філологічних наук,
науковий співробітник відділу зарубіжних
і слов'янських літератур
Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка
Національної академії наук України
drozдовskyi@ukr.net
orcid.org/0000-0002-2838-6086

Мета статті – охарактеризувати епістемологічне ядро метамодернізму та трансмодернізму шляхом визначення форм перетину двох теорій та уточнення концепції постпостмодернізму О. Павлова.

Методи. У роботі використаний типологічний аналіз двох теорій постпостмодернізму: трансмодернізму та метамодернізму (порівняльно-історичний підхід).

Результати. Автор обґрунтовує, що концепція трансмодернізму має типологічні схожості з концепцією метамодернізму, на що не звертає уваги О. Павлов у своїй дисертації. Кристалізація обох концепцій стала можливою в результаті постколоніальних трансформацій, що мали місце в західних суспільствах у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Досліджено, що теоретичні міркування О. Павлова потребують уточнення у плані окреслення специфіки сучасної культури, зокрема літератури. Проаналізовано відмінності між різними версіями трансмодернізму та метамодернізму, охарактеризовано спільне епістемологічне ядро обох напрямів. Визначено, що дотепер досліджувані теорії сприймалися як антиподи, оскільки не було взято до уваги постколоніальну специфіку обох напрямів. Наголошено на ключових концептах обох теорій і проаналізовано такі з них, як інтегрований хаос, глокальний простір, монолітне мислення тощо.

Висновки. Концепції трансмодернізму та метамодернізму є результатом постколоніальних трансформацій західних суспільств, які зумовили формування особливого світосприйняття, що поєднує ті концепти і явища, які вважалися антагоністичними. Теорії трансмодернізму й метамодернізму не є гомогенними: у межах цих концепцій існують різні версії та протилежні погляди, які є результатом відмінного трактування постмодернізму й неусталеності в поглядах на попередні культурно-історичні періоди. Справедливим є твердження О. Павлова щодо того, що саме концепція метамодернізму з-поміж усіх теорій, що виникли в лоні постпостмодернізму, має найбільше шансів для власного утвердження. Так, сьогодні доцільно говорити про декілька етапів у розвитку цієї концепції, яка здобула перспективи з огляду на залучення філологічних підходів і літературознавчих досліджень.

Ключові слова: постпостмодернізм, інтегрований хаос, нова чуттєвість, теорія літератури.

THE POSTCOLONIAL BASIS OF TRANSMODERNISM AND METAMODERNISM IN A. PAVLOV'S THEORETICAL VIEWS

Drozдовskyi Dmytro Ihorovych,
Candidate of Philological Sciences,
Academic Fellow at the Department of World and Slavic
Literatures
Shevchenko Institute of Literature of National Academy
of Sciences of Ukraine
drozдовskyi@ukr.net
orcid.org/0000-0002-2838-6086

Purpose is to outline the epistemological core of metamodernism and transmodernism, defining the forms of intersection between them and clarifying A. Pavlov's concept of post-postmodernism.

Methods. The typological analysis of two theories of post-postmodernism is used in the work: transmodernism and metamodernism (comparative-historical approach).

Results. The author states that the concept of transmodernism has typological similarities with the concept of metamodernism; however, this aspect was not discussed in A. Pavlov's dissertation. The crystallization of both theories became possible because of postcolonial transformations that took place in Western societies in the second half of the XX – early XXI century. It is investigated that A. Pavlov's theoretical ideas need to be clarified in terms of outlining the specifics of contemporary culture and, in particular, literature. Metamodernism and transmodernism denote political and sociocultural tendencies that took place in Western communities in the last decades. The differences between the versions of transmodernism and metamodernism have been analyzed and the common epistemological core of both phenomena has been characterized. It is determined that the theories studied so far were perceived as antipodes, because the postcolonial specifics of both phenomena were not taken into account. The key concepts of the theories are emphasized, e. g. the integrated chaos, glocal space, monolithic thinking, etc.

Conclusions. The concepts of transmodernism and metamodernism are the result of postcolonial transformations of Western societies, which led to the formation of a special paradigm that combines those concepts and phenomena that have been considered antagonistic. Transmodernism and metamodernism are not homogeneous: within them there are different versions and opposing views, which are the result of different interpretations of postmodernism and instability in views on previous cultural and historical periods. A. Pavlov's views on metamodernism as a theory that emerged in post-postmodernism and that has the most sufficient chances for future developments is explained: today it is appropriate to spotlight several stages in the development of this theory, which has gained prospects mainly due to philological approaches and literary studies.

Key words: post-postmodernism, integrated chaos, new sensuality, literary theory.

Вступ

Термінологічне визначення культурно-історичного періоду, що прийшов на зміну постмодернізму, стає предметом інтенсивних обговорень у гуманітаристиці, зокрема й літературознавстві. У дисертації «Філософія культури в постпостмодернізмі: критический анализ» Олександра Павлова окреслено різні напрями постпостмодернізму. Науковець зауважує, що хоча більшість концепцій постпостмодернізму (проте не всі) були зібрані під однією обкладинкою у збірнику «Supplanting the Postmodern. An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century» (Rudrum, Stavris, 2015), однак у науці досі не представлено узагальнений погляд, який визначав би лінії перетину між концепціями сучасної культури загалом та літератури зокрема (Павлов, 2019: 135). Концепції метамоде́рнізму й трансмоде́рнізму знаходять аналіз у докторській дисертації О. Павлова. На нашу думку, автор теоретичної роботи не звернув увагу на декілька характеристик, що вказують на спорідненість двох зазначених концепцій. Робота О. Павлова значною мірою систематизує уявлення про різні напрями сучасної культури. З огляду на це покликатимемося на дисертацію як поки що найповнішу студію, у якій зіставлено різні напрями постпостмодернізму. В окремих випадках звертатимемося до оригінальних праць західних науковців.

Мета статті – шляхом уточнення наукової візії постпостмодернізму в дисертації О. Павлова визначити форми перетину між метамоде́рнізмом і трансмоде́рнізмом.

Для досягнення поставленої мети необхідно було виконати такі **науково-дослідницькі завдання**: а) визначити постколоніальну природу метамоде́рнізму та трансмоде́рнізму; б) зіставити основні теоретичні положення двох концепцій сучасної культури й літератури; в) розвинути ідеї, репрезентовані в дисертації О. Павлова, доповнити концепцію науковця.

Основним **методом** у роботі став порівняльно-історичний підхід.

1. Аналіз останніх досліджень і публікацій

У дисертації «Філософія культури в постпостмодернізмі: критический анализ» О. Павлов аналізує моделі літературно-мистецьких напрямів, кожен із яких претендує на першість

у парадигмі сучасної культури. Науковець схиляється до центральності метамодерністської теорії, яка, проте, не вичерпує також усієї специфіки мистецьких форм постпостмодернізму. Дослідник часом не без іронії визначає слабкі сторони метамодернізму та інших концепцій. Загалом поділяючи такий погляд, зазначимо, що дві концепції (трансмодернізму та метамодернізму), розглянуті в дисертації О. Павлова, потребують теоретичного уточнення.

Дослідження постпостмодернізму в культурі загалом і літературі зокрема передбачає не лише пошук терміна, а й окреслення суті явища, визначення рис, які формують його епістемологічне ядро. Одним із понять, яке західні науковці аплікують до сучасних процесів у культурі, є *метамодернізм*. Інше поняття, яке в певних аспектах є близьким до метамодернізму, – *трансмодернізм*.

Над останнім терміном (і, відповідно, концепцією культури періоду, позначеного ним) упродовж декількох десятиліть працює іспанська дослідниця Роза Марія Родрігес Магда. Вона окреслює ядро трансмодернізму через перелік понять, які, на її думку, характеризують специфіку цього явища. Ідеться, зокрема, про такі концепти, як віртуальність, різноманітність, мережа, миттєвість, монолітне мислення, знання, інформація, транснаціональне, глокальне, трансетика, мультикультура, стратегія, інтегрований хаос (Magda, 2017). Це неповний перелік рис, які виокремлює дослідниця, проте він дає підстави охарактеризувати епістемологічне ядро «трансмодерністського» напрямку.

Перша проблема, яка, на переконання О. Павлова, стосується постпостмодернізму, полягає в нестачі чіткого розуміння того, що мало місце в постмодернізмі, унеможливило віднаходження терміна на позначення новітніх процесів. О. Павлов зазначає: «Постмодерн Р. Магда мислить винятково в ліотарівській версії – як зникнення великих наративів» (Павлов, 2019: 140). Дослідник наголошує на тому, що якщо культура модерну відповідає індустріальному суспільству, а постмодерністське суспільство – культурі постмодерну, то глобалізоване суспільство відповідає типу культури, який Р. Магда називає трансмодерністським (Павлов, 2019: 143).

Перелік рис трансмодернізму, які пропонує Р. Магда, утверджує в думці, що це явище – своєрідний синтез *модернізму* та *постмодернізму*. Перший із названих періодів в історії літератури й культури характеризується прагненням структурувати простір, а другий – ризомоподібними структурами, деконструкцією відносин між *центром* і *периферією* (Брикмон, Сокол, 2002; Гобозов, 2005; Махаматов, 2011) тощо. Поняття «хаос» традиційно асоціюється з концепцією постмодерністської гри, а також принципом «усейдності» постмодернізму, якому притаманна стилістична й поетологічна *гетерогенність*, поєднання різних стилів і стратегій конструювання художнього простору. Ідея «інтегрованого хаосу» передбачає не випадкову гетерогенність, а особливим чином структурований простір, елементи якого можуть перебувати у трансформаційній динаміці, постійно витворюючи щось нове. Ідеться про відкритий простір, у якому взаємодія структур оприявнює ідею творення нових цінностей і нового знання. Саме в такому ключі процеси культурної гібридності, що є ознакою постколоніальної трансмодерністської/метамодерністської доби, розглядає Н. Висоцька у праці «Єдність множинного. Американська література кінця ХХ – початку ХХІ століть у контексті культурного плюралізму». На її переконання, інтегрований хаос, по-перше, передбачає наявність нетипової впорядкованості; по-друге, є чинником інтелектуального (зокрема, науково-технологічного) та морально-духовного поступу, оскільки через протидію хаосу персонажі або відкривають у собі нові здібності, або формують поглиблене розуміння реальності через нововиявлені закони й закономірності, або через протистояння хаосу (інтелектуальне, духовне) формують тип особистості, здатної перетворювати дійсність на засадах розуму й моралі, «нової етики» та відповідальності перед соціумом, екосистемою тощо.

Зазначимо, що актуалізацію етичних проблем і мотивів, зумовлених дискурсом постгуманізму та, відповідно, страху перед викликами постгуманістичного світу, Zahi Zalloua у праці

«Being Posthuman. Ontologies of the Future» вважає однією із чільних характеристик сучасної культури, у якій важливим сегментом є дискурс постгуманістичної літератури (Zalloua, 2021). Такі твори загострюють або принаймні реактуалізують шукання в царині онтології реальності, утверджують ідею повернення до етосу культури, до осмислення в літературних творах явищ, які безпосередньо стосуються сучасних соціально-політичних, технологічно-наукових, економічних або медичних проблем.

Концепція сучасної культури, яка здобула назву метамодернізму, передбачає поєднання у своєму лоні модерністських і постмодерністських підходів, які експліковані у формах *метакзису*, що передбачає «осциляцію між щирістю та іронічністю» двох культурно-історичних періодів, які передували метамодернізму (див. «Нотатки про метамодернізм» Т. Вермюлена та Р. Ван ден Аккера, 2010 р.).

Зауважимо, що в сучасному літературознавстві ідея реактуалізації стилєвих конфігурацій модерністських і постмодерністських напрямів набуває дедалі ширших експлікацій. Т.В. Reed (2021), Mary K. Holland (2020), Josh Toth (2021) та інші вчені окреслюють філософські константи, які детермінують трансформації в річищі постмодернізму та визначають напрям змін. Зрештою, з огляду на такий аспект цілком зрозумілим видається те, що в перелічених дослідженнях важливу увагу приділено питанням моделювання майбутнього культури та літератури. Такий погляд на сучасний літературний процес дає підстави говорити про постпостмодернізм як про термін, що означає літературний період (і водночас напрям у культурі й літературі), який не стільки постулює «смерть» постмодернізму, скільки визначає дискурсію «переходу», що передбачає відповідну літературну топіку, репрезентовану в сучасних літературних творах. Специфіка постпостмодернізму пов'язана з експлуатацією різних жанрових традицій, ідеєю синтезу та різних конфігурацій цього синтезу стилів і напрямів.

2. Постколоніальна природа трансмодернізму

Вивчення постколоніальних конфігурацій у річищі сучасної культури й літератури належить до магістральних наукових векторів сучасних досліджень у гуманітаристиці. О. Павлов вважає: «У царині релігії <...> трансмодернізм дав би можливість здійснити синтез домодерністських і модерністських елементів світоустрою, сформувавши модель, у якій було би можливе співіснування обох. Це уможливило би, наприклад, узгодження західних уявлень про прогрес із повагою до культурних і релігійних відмінностей не-західних країн та зупинило би неприйняття здебільшого з боку ісламу західного погляду на сучасність» (Павлов, 2019: 138). Отже, трансмодернізм мислиться як суспільно-політичний феномен, суспільно-політична доктрина (парадигма), що уможлиблює гармонійне перебування в одному просторі спільнот, які мають відмінний релігійний або ж загалом цивілізаційний досвід. Таке бачення типологічно суголосне зі стратегіями постколоніальної літератури та культури. Так, у британських, американських, канадських постпостмодерністських романах (таких авторів, як Івонн Адг'ямбо Оуор, Могсін Гемід, Янн Мартель та інші) мотив *переміщення* персонажа зі Сходу на Захід і навпаки, утвердження нового життя в британському чи іншому транскультурному мегаполісі набуває особливої значущості. Аналізуючи концепцію трансмодернізму, О. Павлов вважає, що це здебільшого політичний проєкт, який, утім, є ядром формування культури в її широкому розумінні (Павлов, 2019: 136).

Концепція трансмодернізму фактично демонструє розвиток концепції Е. Саїда та формування постколоніальної теорії в парадигмі «орієнталізму», тільки на сучасному етапі розвитку теорії акцент зроблено на тому, що Схід, виявляючи свою «агресивну» інакшість через тероризм, вдається до методів боротьби, що мають цивілізаційну загрозу. У такому аспекті концепція трансмодернізму, безперечно, політизується. На переконання О. Павлова, постмодернізм в очах ранніх представників постколоніальних досліджень був «американо- та євроцентричною

теорію, що не дає змоги жертвам імперії прийти до чіткого розуміння себе в термінах, які вони самі могли би придумати» (Павлов, 2019: 154).

Отже, розвиток постколоніальних студій є важливим етапом в еволюції постмодернізму, а точніше, у формуванні в його лоні кризових явищ, на які постмодернізм не міг запропонувати відповіді.

3. Постколоніальний стан та еволюція метамодернізму

О. Павлов розглядає низку сучасних теорій (альтермодернізм, диджимодернізм, космодернізм тощо), які прийшли на зміну постмодернізму. Саме з-поміж пропонованих концепцій дослідник виокремлює метамодерністську як таку, що має найбільші перспективи. Учений пише: «Сьогодні з усіх згаданих концепцій метамодернізм є найбільш успішним варіантом постпостмодернізму, що претендують на те, щоб замінити постмодернізм» (Павлов, 2019: 289).

О. Павлов звертає увагу на те, що у вступі до цієї теорії нідерландські автори Т. Вермюлен та Р. Ван ден Аккер наголошують на тому, що в сучасній естетиці настав (нео)романтичний поворот (Павлов, 2019: 290). Зазначене міркування важливе, оскільки в ньому йдеться про романтичний компонент. Т. Вермюлен і Р. Ван ден Аккер у «Нотатках про метамодернізм» (2010 р.) цитують праці І. Канта, що видається особливо значущим: дослідники переконані в тому, що концепції німецького філософа реактуалізовані в лоні сучасної культури. Це твердження було розвинуто в наших попередніх роботах, воно мислиться як визначальна характеристика постпостмодернізму загалом (Дроздовський, 2019). Постпостмодернізм ревіталізує й реактуалізує філософські ідеї німецького романтизму, які набувають евристичного потенціалу у ХХ–ХХІ ст.

Говорячи про місце І. Канта в теорії метамодернізму, О. Павлов не може не дорікнути авторам «Нотаток про метамодернізм» через те, що ті «погоджуються продемонструвати, наскільки вони некомпетентні у філософії, щоб – хоча й доречно – процитувати будь-яке філософське джерело» (Павлов, 2019: 293). Дослідник звинувачує нідерландських теоретиків у неправильному розумінні кантіанських ідей. Ми згодні з тим, що зазначена тенденція присутня в «Нотатках про метамодернізм», які мають статус маніфесту з властивою такому жанру пафосною риторикою. Уже у праці «Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth after Postmodernism» осмислення філософської природи метамодернізму (зокрема, в аспекті філософії І. Канта), надане R. van den Akker, A. Gibbons, T. Vermeulen та співавторами, видається коректним і переконливим. Про вплив І. Канта на філософію доби модерну йдеться у праці Б. Шалагінова «Романтики і модерністи. Нариси з історії німецької літератури та естетики ХІХ–ХХ століть» (Шалагінов, 2020). Кантіанський дискурс має значний вплив на літературу ХХ ст. та сьогодні стає об'єктом критичного осмислення й рецепіювання в річищі сучасного британського роману: «Where Kant had side-lined aesthetic experience to its own distinct real of appearances and disinterested pleasures, the realist asserted interconnection of that experience with knowledge and everyday praxis, championing the artwork's participatory role within everyday understanding and historical reality» (O'Gorman, Eaglestone, 2018: 101).

Трансmodернізм оприявнює культурний напрям, у якому важлива роль відведена *вірі в розум* (це твердження містить певний оксиморон, проте «віра в розум» – визначальна характеристика сучасних теорій культури, причому і трансmodернізму, і метамодернізму), переконанню в можливості (і важливості) поступу, який був заперечений у постмодернізмі через недовіру до розуму й «великих наративів».

У трансmodернізмі утверджено поняття *різноманітності* та ідею *глокального* простору. Останнє поняття пояснимо за допомогою такої ситуації: сучасний індивід за допомогою цифрових технологій може здійснювати «культурні мандрівки», пізнавати мистецтво, відвідувати закордонні музеї, перебуваючи фактично в одному місці, яке стає своєрідним порталом в інші соціокультурні виміри. Людина дедалі менше залежить від територіального фактору,

фізично-географічних обмежень, адже життя стає динамічним і трансферним. Поняття «монолітне мислення», «знання» та «інформація» засвідчують важливу роль раціональних первнів і знаннєвої парадигми в сучасному світі трансмодерністської культури. Водночас варто розуміти, що відкриття нового – це процес, який стосується не лише накопичення (тобто певного тривання в часі, пов'язаного з накопиченням інформації та формуванням системи знань), а й *миттєвості*, яка свідчить про те, що «прорив» до нового знання – це мінімально малий відрізок часу, у якому, власне, і відбувається інсайт.

Значною мірою метамодернізм детермінований тими суспільно-історичними процесами, які стосуються творення мультикультурного суспільства. Його постання уможливило співіснування в одному просторі різних суспільних груп, кожній із яких не відмовлено у статусі, цінностях етнічності, власній історії тощо. Н. Висоцька вважає: «Стан перебування “між культурами” або всередині декількох культур, який у минулому призводив (і все ще може призвести) до внутрішнього розщеплення, нині набуває нового, позитивного потенціалу <...> і не відчайдушні спроби триматися за неї всупереч будь-яким впливам і тискам; а третя можливість – їх поєднання через трансформацію – визначає сьогодні вибір багатьох азіато-американців, що віддзеркалюється в їхній літературі» (Висоцька, 2010: 330–331). Науковець підтверджує наведені в цитаті теоретичні міркування, важливі для нашої публікації, аналізом новели «Чанг» Сігрід Нуньєс. Водночас ідея «третьої можливості» (Н. Висоцька, 2010), яка детермінує бінаризацію відмінностей і припускає поєднання в культурному полі різного досвіду й пам'яті, відчуттів і практик, що раніше заперечувалися, є визначальною характеристикою метамодернізму, що є результатом постколоніальних трансформацій суспільства та чинником (або, точніше, наслідком) політики мультикультуралізму. У такому разі між постколоніалізмом, метамодернізмом і трансмодернізмом не вбачаємо тієї відмінності, про яку пише О. Павлов. Подібність детермінована ідеєю «поєднання через трансформацію», що визначає специфіку метамодерністського та трансмодерністського мислення.

Н. Овчаренко, аналізуючи досвід канадської літератури, зауважує, що одним із центральних аспектів постколоніальної теорії є практика транскультуралізму. Кордони, що їх долають різні культури, є не лише державними, а й лінгвістичними, релігійними (Овчаренко, 2018: 25). Стирання бінарностей, відмова від кордонів – це характеристики метамодернізму, який відмовляється від властивого модернізму поділу світу на бінарні категорії подібно до архетипних уявлень про добро та зло.

О. Павлов виявляє скепсис стосовно того, що розвиток сучасної культури можна повністю описати в парадигмі одного з напрямів, які він розглядає в дисертації. Причина скептичного ставлення науковця полягає в неузгодженості підходів, які, на його думку, пропонують адепти тієї чи іншої теорії. Дослідник, щоправда, згодний із тим, що найбільше шансів на позначення постпостмодерністських напрямів, можливо, має саме концепція метамодернізму. Це стало можливим після приєднання до команди Т. Вермюлена та Р. Ван ден Аккера дослідниці-філологині Елісон Гіббонс (Alison Gibbons), яка долучилася до роботи над компендіумом «Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth after Postmodernism» (Akker та ін., 2017). У другому розділі цієї праці, на думку О. Павлова, «майже всі тексти – це конкретні кейси актуальної культури: архітектура, література, кіно тощо. <...> Е. Гіббонс та її співавтори надають метамодерну потужний життєвий імпульс» (Павлов, 2019: 297). Теоретичні міркування про метаксис, осциляцію між двома «мисами» та інші теоретичні культурологічні узагальнення, експліковані в «Нотатках про модернізм», здобувають текстологічне підкріплення філологічним аналізом текстів сучасної культури. Зрештою, у «маніфесті метамодернізму» нідерландські автори, на нашу думку, покликалися на досить обмежене коло мистецьких феноменів (архітектурних і в царині візуальних мистецтв). На сучасному етапі метамодерністська теорія експлікує результати

аналізу літературних текстів, причому до цього процесу долучаються інші дослідники, наприклад Тауфік Юсеф (Yousef, 2017).

Епістемологічне ядро і трансмодернізму, і метамодернізму зумовлене постколоніальними процесами в західних суспільствах другої половини ХХ ст., які уможливили існування в одному полі культури різних спільнот. Н. Висоцька зауважує: «Починаючи з 1970-х рр. Сполучені Штати, як і низка інших держав, називають своє суспільство “мультикультурним”, маючи на увазі те, що воно складається з багатьох культурних груп, різних за національним походженням, релігією, мовою тощо, які мають право на плекання власних культурних відмінностей. <...> Наголос було перенесено зі здатності американського соціуму гомогенізувати свої гетерогенні складники, створюючи з них однорідну масу, на внутрішню цінність, притаманну кожній культурі» (Висоцька, 2010: 21). Отже, з 1970-х рр. відбуваються два паралельні процеси: формування множинного в культурному, ідентичнісному, історико-етнічному плані простору (1), у якому водночас цінність здобуває кожний «малий голос» (2). У такому разі йдеться про простір, утворений на засадах *метакзису*, що є ядром метамодерністського мислення (Аккер та ін., 2017). Про результат таких тенденцій свідчить один суспільно-політичний факт, який фіксує Н. Висоцька та який має вагоме значення в дискусії про стратегії і сутність напрямів сучасної культури й літератури. Так, учена пише: «Попри центральність мультикультурного дискурсу для сучасної Америки, дослідження суспільної думки свідчать про те, що пересічні громадяни США не відмовляються від віри в потенціал “плавильного тигля”. Згідно з даними перепису 2000 р., 80% опитаних, що представляли всі етнічні групи, назвали важливими цілями як збереження власної етнічної культури, так і інтегрування в загальноамериканське суспільство. Ці прагнення не сприймалися ними як такі, що перебувають у конфлікті» (Висоцька, 2010: 41). Останнє зауваження особливо важливе, оскільки воно підтверджує, що метамодерністське мислення – не результат накладених на життя теоретичних схем, а наслідок особливих суспільно-політичних процесів, наслідок історичної динаміки розвитку спільнот, що зумовив певні світоглядні настанови, які на сучасному етапі оприявнюють те явище, яке нідерландські дослідники разом з американськими та іншими колегами називають *метамодернізмом*.

За О. Павловим, автори концепції метамодернізму заявляють, що «прагнуть описати (можливо, більш вдалий термін – “схопити”) чуттєвість, ключовими характеристиками якої могли би бути наївність, щирість і серйозність. <...> З погляду Вермюлена й Ван ден Аккера, можна виокремити щось загальне в усіх теоріях постмодерну (Чарльза Дженкса, Жана-Франсуа Ліотара, Фредріка Джеймсона, Іхаба Хассана) – це передусім опозиція модерну, утопізму, прогресу, раціональності тощо» (Павлов, 2019: 290). Отже, метамодернізм відмовляється від імітації на користь міфу, від меланхолії на користь надії, від екстібіціонізму на користь ангажементу. Інакше кажучи, усе це можна було би висловити так: метамодернізм існує між «постмодерністською насмішкою» та «модерністським ентузіазмом» (Павлов, 2019: 290–291). Крім того, О. Павлов стверджує: «Метамодернізм – новий тип чуттєвості (“структура почуття”), що може апелювати до іронії, коли серйозності стає забагато, і до наївності, коли в культурі починає домінувати цинізм. Саме тому автори обирають термін “осциляція” – розгойдування між модерном (ентузіазм) і постмодерном (насмішка). Префікс “мета” позначає одночасно “з-”, “між-” та “за-”» (Павлов, 2019: 292). На переконання філософа, метамодерністи, як і Е. Фогелін (E. Voegelin), вважають, що людське існування розкривається як існування «між» двома полюсами напруги – земним і божественним, досконалим і недосконалим, істиною та неправдою, порядком і хаосом (Павлов, 2019: 293). Ця метафора зближує метамодернізм із трансмодернізмом, зокрема, у версії, яку пропонує Р. Магда, на думку якої порядок і хаос поєднані в ідеї «інтегрованого хаосу», якому загалом притаманна стратегія, а отже, логіка саморуку, визначена знаннєвим (раціональним) базисом.

Висновки

Отже, зіставлення двох теорій – трансмодернізму та метамодернізму – дає підстави стверджувати, що це не полярні концепції сучасної культури й літератури, а теорії, які свідчать про роз'єднаність поглядів теоретиків, їхню неготовність дійти спільних теоретичних засад, які характеризують простір культури та літератури ХХІ ст. Окремі міркування, висловлені авторами в річищі теорії трансмодернізму та метамодернізму, вказують на спільність цих теоретичних візій, що постає із самого матеріалу – літературного й культурного процесу, позначеного постколоніальними та мультикультурними тенденціями другої половини ХХ ст.

Між трансмодернізмом і метамодернізмом вбачаємо більше спільного, ніж відмінного, зокрема, у тому аспекті, що обидві концепції постали як результат постколоніальних процесів, які зумовили появу нової чуттєвості, і навіть більше – нового світоустрою, який важливо розглядати як у політичному, так і в соціокультурному вимірах.

Література:

1. Брикмон Ж., Сокол А. Интеллектуальные уловки. Москва : Дом интеллектуальной книги, 2002. 248 с.
2. Гобозов И. Куда катится философия?! От поиска истины к постмодернистскому трепу. Москва : Издатель Савин С.А., 2005. 199 с.
3. Висоцька Н. Єдність множинного. Американська література кінця ХХ – початку ХХІ століть у контексті культурного плюралізму. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2010. 456 с.
4. Дроздовський Д. Постмодернізм vs постпостмодернізм: світоглядно-філософські відмінності (на матеріалі сучасного британського роману). *Філологічні трактати*. 2019. Т. 11. № 3–4. С. 32–40. URL: [https://doi.org/10.21272/Ftrk.2019.11\(3-4\)-4](https://doi.org/10.21272/Ftrk.2019.11(3-4)-4) (дата звернення: 03.09.2021).
5. Махаматов Т. Критика постмодернизма: вперед к классической философии. *Гуманитарные науки*. 2011. № 3. С. 109–111.
6. Овчаренко Н. Постколоніальні проєкції канадської прози : монографія. Одеса : Фенікс, 2018. 512 с.
7. Павлов А. Философия культуры в постпостмодернизме: критический анализ : дисс. ... докт. филос. наук. Москва, 2019. 447 с. URL: https://iphras.ru/uplfile/zinaida/ROOTED/aspir/autoreferat/pavlov/Dissertazia_Pavlov.pdf (дата обращения: 03.09.2021).
8. Шалагінов Б. Романтики і модерністи. Нариси з історії німецької літератури та естетики ХІХ–ХХ століть. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2020. 224 с.
9. Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth after Postmodernism / R. van den Akker, A. Gibbons, T. Vermeulen (eds.). Lanham : Rowman & Littlefield, 2017. 260 p.
10. Hassan I. Beyond Postmodernism: Toward an Aesthetic of Trust. *Beyond Postmodernism: Reassessments in Literature, Theory, and Culture* / ed. by K. Stierstorfer. Berlin ; New York : Walter de Gruyter, 2003. P. 199–212.
11. Holland M.K. The Moral Worlds of Contemporary Realism. New York ; London : Bloomsbury Academic, 2020. 312 p.
12. Magda R.M.R. Transmodernity, Neotribalism and Postpolitics. *Transmodern Theory*. 2001. URL: <http://transmoderntheory.blogspot.com/2001/01/transmodernity-neotribalism-and.html> (date access: 03.09.2021).
13. Magda R.M.R. Transmodernidad. Barcelona : Anthropos, 2004. 222 p.
14. Magda R.M.R. Transmodernity: A New Paradigm. *Transmodern Theory*. 2017. URL: <http://transmoderntheory.blogspot.com/2017/05/transmodernity-new-paradigm.html> (date access: 03.09.2021).
15. Reed T.V. The Bloomsbury Introduction to Postmodern Realist Fiction. Resisting Master Narratives. New York ; London : Bloomsbury Academic, 2021. 288 p.
16. Supplanting the Postmodern. An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century / D. Rudrum, N. Stavris (eds.). New York ; London ; New Delhi ; Sydney : Bloomsbury Academic, 2015. 402 p.
17. Toth J. Truth and Metafiction. Plasticity and Renewal in American Narrative. New York ; London : Bloomsbury Academic, 2021. 264 p.
18. The Routledge Companion to Twenty-First Century Literary Fiction / ed. by D. O'Gorman, R. Eaglestone. London ; New York : Routledge, 2018. 474 p.
19. Yousef T. Modernism, Postmodernism, and Metamodernism: A Critique. *International Journal of Language and Literature*. 2017. Vol. 5(1). P. 33–43.
20. Zalloua Z. Being Posthuman. Ontologies of the Future. New York ; London : Bloomsbury Academic, 2021. 288 p.

References:

1. Brikmon, Z., Sokol, A. (2002). *Intellektual'nye ulovki* [Intellectual tricks]. Moscow: Dom intellektual'noj knigi [in Russian].
2. Gobozov, I. (2005). *Kuda katitsya filosofiya?! Ot poiska istiny k postmodernistskomu trepu* (filosofskij ocherk) [Where is philosophy going?! From the search for truth to postmodern chatter (philosophical essay)]. Moscow : Savin S.A. [in Russian].
3. Vysotska, N. (2010). *Yednist mnozhynnoho. Amerykanska literatura kintsia XX – pochatku XXI stolit u konteksti kulturnoho pliuralizmu* [Unity in Diversity. American literature of the late XX – early XXI centuries in the context of cultural pluralism]. Kyiv : Vydavnychiy tsentr KNLU [in Ukrainian].
4. Drozdovskyi, D. (2019). *Postmodernizm vs postpostmodernizm: svitohliadno-filosofski vidminnosti (na materialy suchasnoho brytanskoho romanu)* [Postmodernism vs post-postmodernism: worldview and philosophical differences (on the material of the contemporary British novel)]. *Filolohichni traktaty – Philological tractate*, vol. 11, no. 3–4, pp. 32–40. URL: [https://doi.org/10.21272/Ftrk.2019.11\(3-4\)-4](https://doi.org/10.21272/Ftrk.2019.11(3-4)-4) [in Ukrainian].
5. Mahamatov, T. (2011). *Kritika postmodernizma: vpered k klassicheskoy filosofii* [Critique of postmodernism: forward to classical philosophy]. *Gumanitarnye nauki – Humanities*, no. 3, pp. 109–111 [in Russian].
6. Ovcharenko, N. (2018). *Postkolonialni proektsii kanadskoi prozy: monohrafiia* [Postcolonial projections of Canadian prose: monograph]. Odesa : Feniks [in Ukrainian].
7. Pavlov, A. (2019). *Filosofiya kul'tury v postpostmodernizme: kriticheskij analiz* [Philosophy of culture in post-postmodernism: a critical analysis]. Doctor's thesis. Moscow. URL: https://iphras.ru/uplfile/zinaida/ROOTED/aspir/autoreferat/pavlov/Dissertazia_Pavlov.pdf [in Russian].
8. Shalahinov, B. (2020). *Romantyky i modernisty. Narysy z istorii nimetskoi literatury ta estetyky XIX–XX stolit* [Romantics and modernists. Essays on the history of German literature and aesthetics of the XIX–XX centuries]. Kyiv : Vydavnychiy dim KMA [in Ukrainian].
9. Akker, R. van den, Gibbons, A., Vermeulen, T. (eds.) (2017). *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth after Postmodernism*. Lanham: Rowman & Littlefield [in English].
10. Hassan, I. (2003). *Beyond Postmodernism: Toward an Aesthetic of Trust. Beyond Postmodernism: Reassessments in Literature, Theory, and Culture / ed. by K. Stierstorfer*. Berlin; New York : Walter de Gruyter, pp. 199–212 [in English].
11. Holland, M.K. (2020). *The Moral Worlds of Contemporary Realism*. New York; London : Bloomsbury Academic [in English].
12. Magda, R.M.R. (2001). *Transmodernity, Neotribalism and Postpolitics*. *Transmodern Theory*. URL: <http://transmoderntheory.blogspot.com/2001/01/transmodernity-neotribalism-and.html> [in English].
13. Magda, R.M.R. (2004). *Transmodernidad*. Barcelona : Anthropos [in English].
14. Magda, R.M.R. (2017). *Transmodernity: A New Paradigm*. *Transmodern Theory*. URL: <http://transmoderntheory.blogspot.com/2017/05/transmodernity-new-paradigm.html> [in English].
15. Reed, T.V. (2021). *The Bloomsbury Introduction to Postmodern Realist Fiction. Resisting Master Narratives*. New York; London : Bloomsbury Academic [in English].
16. Rudrum, D., Stavris, N. (eds.) (2015). *Supplanting the Postmodern. An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century*. New York; London; New Delhi; Sydney : Bloomsbury Academic [in English].
17. Toth, J. (2021). *Truth and Metafiction. Plasticity and Renewal in American Narrative*. New York; London: Bloomsbury Academic [in English].
18. O’Gorman, D., Eaglestone, R. (eds.) (2018). *The Routledge Companion to Twenty-First Century Literary Fiction*. London; New York: Routledge [in English].
19. Yousef, T. (2017). *Modernism, Postmodernism, and Metamodernism: A Critique*. *International Journal of Language and Literature*, vol. 5(1), pp. 33–43 [in English].
20. Zalloua, Z. (2021). *Being Posthuman. Ontologies of the Future*. New York; London : Bloomsbury Academic [in English].

Стаття надійшла до редакції 10.09.2021
The article was received 10 September 2021